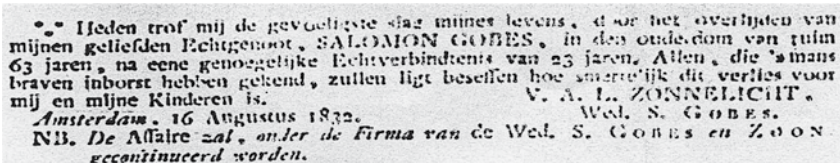


Zusters van ijzer (3) – Wed. Gobes en Zoon et al

Dit is de slotaflevering over de ijzerbedrijven van de echtgenoten van drie zusters Sturkop. In de edities hiervoor scheen het zoeklicht op de firma's Van Raap en Nijkerk, waar de mannen van respectievelijk Schoontje en Duifje Koopman Sturkop de scepter zwaaiden. In dit derde artikel richten we ons op de firma Gobes. Voor deze onderneming – of beter gezegd: ondernemingen – was beduidend meer reconstructie nodig dan voor de beide andere. Kort voor het inleveren van dit artikel heeft de auteur veel nieuw archiefmateriaal gevonden.¹

Marianne Koopman Sturkop was getrouwd met Eliazer Salomon Gobes. Deze derde zus in onze serie was het oudste kind van Koopman Alexander Sturkop en Hannaatje Mozes de Hond.² De familieonderneming Gobes heeft minstens honderd jaar bestaan, misschien wel flink wat langer. Wanneer de eerste Gobes zich met deze nering is gaan bezighouden is tot nu toe niet achterhaald.³ In elk geval was Salomon Gobes, de vader van Eliazer, in 1813 al ijzerkoopman. Zijn gezin woonde toen op Uilenburg, in de Eerste Bataviersdwaarsstraat. In dat jaar was Salomon al in de veertig en het is dus niet uitgesloten dat hij reeds in de achttiende eeuw met oud ijzer zijn brood verdiende. Eliazer Gobes trad in 1831 in het huwelijk met Marianne. De bruidegom was koopman en daarom nemen we aan dat hij bijsprong in de handel van zijn vader. In het jaar daarop overleed Salomon Gobes. Vrouwtje Abraham Levie Zonnelicht, zijn weduwe, maakte zijn dood bekend in een overlijdens-annonce, waarin zij de cliëntèle verzekerde dat de firma als Wed. S. Gobes en Zoon gecontinueerd zou worden.

Van het echtpaar Gobes-Zonnelicht is slechts één zoon bekend, dus we kunnen er wel zeker van zijn dat Eliazer als enige zijn vader opvolgde. In de jaren vanaf hun huwelijksdatum waren zij te vinden in de Tweede Bataviersdwaarsstraat. Kennelijk bracht het ijzer de familie al voldoende inkomen op,



••• IJeden trof mij de gevoeligste slag mijner levens, door het overlijden van mijnen geliefden Echtgenoot, SALOMON GOBES, in den ouderdom van ruim 63 jaren, na eene genoegelijke Echtverbintenis van 23 jaren, Allen, die 's mans braven inborst hebben gekend, zullen ligt bezeffen hoe smartelijk dit verlies voor mij en mijne Kinderen is.
Amsterdam, 16 Augustus 1832.
V. A. L. ZONNELICHT,
Wed. S. GOBES.
NB. De Affaire zal, onder de Firma van de Wed. S. GOBES en Zoon gecontinueerd worden.

*Bericht betreffende de voortzetting van het bedrijf
onder de naam Wed. S. Gobes en Zoon in 1832*

want in 1832 werd Eliazer aangeslagen voor twaalf aandelen in de kerkbelasting.

Het jongste kind van Eliazer en Marianne Gobes werd in 1844 nog op datzelfde adres geboren. In 1851 vinden we hen aan de Snoekjesgracht, vlak bij de Oudeschans. Het gezin telde toen vier kinderen, onder wie Salomon en Jacobus, de twee zoons die later het bedrijf voortzetten.⁴ Erg lang kunnen zij daar niet zijn gebleven; het jaar daarop blijkt men – heel kort – aan de Rechtboomsloot te wonen. In elk geval had men eind 1852 al de woning betrokken waar Eliazer en Marianne tot in de lengte hunner dagen zouden blijven: in de Sint Antoniesbreestraat. Dat huis werd in 1875 omgenummerd tot 41 en stond schuin tegenover de linnenwinkel van Marianne's ouders, iets verderop in de straat.

De Amsterdamse adresboeken bieden veel informatie: zo zien we daarin *Wed. S. Gobes & Zoon, kooplieden in metalen, in de Antoniesbreestraat, bij de Snoekjessteeg*. Zij hadden daar twintig jaar gewoond en hun handel gedreven, toen Eliazer, nog geen zestig jaar oud, in december 1872 bezweek aan hersenvliesontsteking. Het beeld doemt op van een koude wintermaand en werken in een tochtige opslagplaats, waarvan de deuren vaak open moeten hebben gestaan. Wie weet ging men nog met de kar de straten langs. Een zware kou was gauw opgelopen en werd iemand al snel fataal.

In 1880 was de firmanaam nog onveranderd en kon men voor deze *kooplieden in oude metalen* nog steeds terecht op hetzelfde adres. In maart 1882 kwam ook een einde aan het leven van Marianne. Men had goed geboerd, misschien niet even succesvol als de bedrijven van Marianne's zwagers, maar de waarde van haar nalatenschap was, na aftrek van de lasten, ruim f 65.000,-, een grote som geld voor die tijd. De erfenis viel te verdelen onder drie kinderen – dochter Hanna was tien jaar eerder gestorven – en Hanna's beide zoons. Naast het loon waarop dienstbode Rika Maas nog recht had, werd zij ook bedacht met f 200,-.

Behalve de woning op nummer 41 behoorde ook het belendende perceel op nummer 39 tot het eigendom; de panden waren getaxeerd op resp.

f 21.500,- en f 10.500,-. Afgezien van boedel en sieraden bestonden de roerende goederen uit hypothecaire vorderingen en effecten, in die jaren vaak toegepaste beleggingen. Aan lasten moesten het dienstbodeloan, de begrafenis- en medische kosten en de vergoeding voor de chirurgijn (Marianne had een chronische nierkwaal) nog worden voldaan.

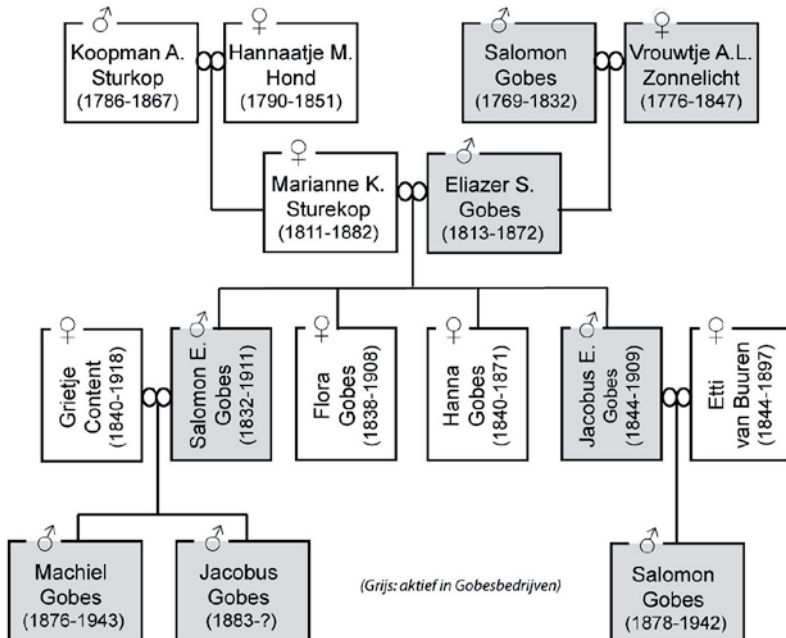
Opvolging van Eliazer Gobes

Hoewel geen van de oorspronkelijke firmanten nog leefde, stond de aloude naam, *Wed. S. Gobes & Zoon, in metalen*, in 1890 nog altijd in het adresboek. Salomon en Jacobus, de beide zoons Gobes, hadden in de zaak meegewerkt en zetten die na de dood van hun moeder dan ook voort. Zij

waren toen resp. 50 en 38 jaar oud. De oudste was getrouwd met Grietje Content, zijn volle nicht.⁵ Zij en haar schoonzus, Jacobus' echtgenote Etti van Buuren, ook al een verwante, zullen in de zaak hebben bijgesprongen. Jacobus was nog een tijdje in de oude buurt blijven wonen, eerst aan de Rechtboomsloot en langere tijd op de Nieuwmarkt, maar vanaf 1892 waren beiden kennelijk in zodanig voorspoedige omstandigheden dat zij naar de Plantagebuurt konden verhuizen. Salomon was daar op achtereenvolgende adressen te vinden, laatstelijk aan de Plantage Middenlaan 27A, een adres dat in dit verhaal nog terugkomt. Jacobus woonde om de hoek, in de Plantage Kerklaan. In de adresboeken noemde men hen *metaalkooplieden*. De broers hebben nog lang doorgewerkt. In 1909 overleed de jongste, Jacobus en in 1911 stierf Salomon. Rond 1911 stond het bedrijf voor de eerste maal niet alleen als *Wed. S. Gobes & Zoon* in het adresboek, maar ook als *Metaalhandel Gebr. Gobes*. Dat het hier om de zelfde onderneming gaat blijkt uit het aloude adres in de Sint Antoniesbreestraat en uit het identieke telefoonnummer. Men kan vermoeden dat die dubbele vermelding ten doel had de klant ook via de oorspronkelijke firmanaam toe te roepen eens langs te komen.

Firmenten in Gobesbedrijven

(Wed. S. Gobes en Zoon - Gebr. Gobes - Metaal- en gummihandel v/h S. Gobes)



Waarom die toevoeging: *Gebr. Gobes*? In de jaren daarna verdween de naam *Wed. S. Gobes & Zoon*. Daarbij komt dat vanaf 1910 ook ene S. Gobes, *in oude metalen*, aan de Prinsengracht 802 was gevestigd, met een ander telefoonnummer dan dat van de *Gebr. Gobes*. Uit de reconstructie hierna volgt dat dit Salomon Gobes betreft, de zoon van Jacobus Eliazer. *Gebr. Gobes* komt men dan tegen als een bedrijf waarvan Machiel en Jacobus, zoons van Salomon Eliazer, de eigenaren zijn, nog altijd in de Sint Antoniesbreestraat en met hetzelfde telefoonnummer. Dit – en het vervolg – wijzen erop dat de broers Machiel en Jacobus het moederbedrijf voortzetten, zij het onder de nieuwe naam *Gebr. Gobes* en dat hun neef Salomon zijn eigen richting inging.⁶

Machiel Gobes verhuisde in 1911, na de dood van zijn vader, naar Zaan-dam. Vanaf 1914 was hij weer terug in Amsterdam en bleef de rest van zijn leven in de Marnixstraat wonen, vlak bij de Leidsekade. Zijn jongere broer Jacobus verbleef in het eerste decennium nog een tijdje in Parijs, woonde daarna weer korte tijd in de ouderlijke woning en verliet in datzelfde jaar 1911 zijn geboortestad. Hij lijkt nooit meer woonachtig te zijn geweest in de hoofdstad. Beide broers waren in die tijd al geregistreerd als *koopman in metalen*.

Niet alleen bleef *Gebr. Gobes* zeker tot in 1920 te vinden in de Sint Antoniesbreestraat, maar in die jaren was een bedrijf met dezelfde naam gevestigd aan het Singel 93, met de toevoeging dat men aldaar de firma *voorheen Enthoven & Zoon* vertegenwoordigde. Van het laatstgenoemde bedrijf is bekend dat men in metalen handelde.⁷ We zullen zien dat de gebroeders er hier een nevenhandel op na hielden.



Ansichtkaart uit Bulgarije van Bob Nijkerk aan Jacobus (Kootje) Gobes, 1921

In hoeverre de firma's Gobes, Van Raap en Nijkerk elkaar handel toespeelden is niet vastgelegd. De nazaten van Marianne, Schoontje en Duifje Sturkop kenden elkaar als naaste familie natuurlijk door en door. Zo wordt duidelijk dat men nog met elkaar omging doordat Bob Nijkerk in 1921 vanuit Bulgarije, waar hij op zakenreis was, een ansichtkaart stuurde aan J. Gobes in Brussel. Dat moet Jacobus Gobes zijn geweest, die zich inmiddels inderdaad in de hoofdstad van onze zuiderburen had gevestigd, zoals we zullen lezen.

Twaalf jaar na de dood van de laatste hunner vaders werden de broers failliet verklaard, als gezamenlijke eigenaren van de handelsvennootschap *Gebr. Gobes*.⁸ Eerst moest Machiel voor de Arrondissementsrechtbank verschijnen. In maart 1923 luidde zijn vonnis: faillissement. Hij had een schuld van bijna f 73.000,- aan belastingen, de bank en aan een flink aantal kleinere schuldeisers. De voornoemde metaalfirma Enthoven, die het faillissement aanvroeg, had bijna f 12.000,- van hem te vorderen. In Machiels woning werd niets van waarde aangetroffen en er is geen gewag gemaakt van onroerend goed. De beide panden aan de Sint Antoniesbreestraat kunnen dus toen niet meer in hun bezit zijn geweest.⁹ De curator heeft nog geprobeerd een regeling te treffen met de jongere eigenaar, Jacobus Gobes, maar meldde diens onwil daaraan mee te werken. Jacobus woonde in Brussel en men had een poging gedaan aldaar beslag op zijn spullen te leggen, maar dat mislukte wegens gebrek aan contanten. Het beroep van Machiel was nu rijwielhandelaar, wat doet vermoeden dat de ijzerbusiness praktisch al stil lag.

— M. Gobes, Marnixstraat 370. Rechter-comm. als voran;
curator: mr. S. A. Ybes.

Bericht van het faillissement van Machiel Gobes (NRC, 11 maart 1923)

In april volgde de faillietverklaring van hun bedrijf, waarbij Jacobus zijn oudere broer volgde in het bankroet. *Gebr. Gobes* bleek kantoor te houden in de woning aan de Plantage Middenlaan 27A, waar na de dood van Salomon Eliazer de oudste broer van Machiel en Jacobus, samen met een aantal ongehuwde zusters en een jongere broer, was blijven wonen. Ook nu bleek bij Jacobus geen cent te halen: hij had zelf een schuld van ongeveer f 60.000,-, terwijl de schuldeisers van de firma f 50.000,- aan hun neus voorbij zagen gaan. Jacobus Gobes was in dienst van het Belgische bijkantoor van de firma B.J. Nijkerk en boze tongen beweerden dat hij er daar goed van leefde.¹⁰ Hoe de levens van Machiel en Jacobus verder zijn verlopen is slechts deels bekend. Machiel heeft de oorlog niet overleefd; zijn leven en dat van zijn vrouw en twee van hun kinderen eindigde in die jaren. Er zijn vandaag den dag nog nazaten. Hoe het de jongste is vergaan kon tot nu toe niet worden achterhaald.¹¹

Met de teloorgang van Gebr. Gobes was de ijzerhandel, die door de overgrootvader van de broers was opgericht, ten einde gekomen. Maar de bedrijfsnaam Gobes leefde nog vele jaren voort, evenals de bindingen met het metaalconcern van Gobes' familie Nijkerk.

Failissementen.

Uitgesproken:
J. Gobes, te zamen met M. Gobes eenige firmanten
v. d. Handelsvennootschap onder de firma Gebr. Gobes,
te Amsterdam, sindsdien wonende te Brussel; curato;
mr. M. S. A. Ybos.

Bericht van het failissement Jacobus Gobes (Het Vaderland, 27 april 1923)

De firma's S. Gobes

Na het overlijden van zijn vader (Jacobus Eliazer) vertrok Salomon Gobes, in 1910, naar Watergraafsmeer waar hij, als koopman in metalen, zes jaar bleef wonen. Sal, zoals hij in de wandeling werd genoemd, had toen al zijn bedrijf aan de Prinsengracht 802, een pand waar men zijn kantoor annex pakhuis kon aantreffen, benevens het magazijn *inkoop oude metalen*.¹² Salomon Gobes, *in metalen*, werd in het adresboek vanaf 1919 op zijn woonadres aan de Weteringschans genoemd. In 1921, toen het Handelsregister werd ingesteld, schreef men zijn bedrijf in, met de aantekening dat het al sinds 1900 bestond. Dat was ruimschoots voor het overlijden van Salomons vader en zijn oom Salomon – Salomon junior besloot dus al vroeg zelf een metaalhandel op te zetten. Het vooruitzicht dat zijn neven Machiel en Jacobus, als zoons van de oudste firmant, het moederbedrijf zouden voortzetten, kan aan het inslaan van zijn eigen weg hebben bijgedragen. Het geeft nog te denken dat, in 1920, in een pakhuis aan de Groenburgwal, een paar huizen slechts van waar zijn zaak later was gevestigd, ook een S. Gobes te vinden was, *in ijzerwaren en bouwartikelen*. Salomon? Men vermoedt al gauw banden. Het Handelsregister geeft hierover geen uitsluitel.

In 1922 verhuisde Salomon naar de Leidsekade, op een bovenwoning die hij in eigendom had. Het lijkt erop dat hij zijn nering daar nog heeft uitgebreid, want in de periode die daarop volgde bleef de zaak aan de Prinsengracht zich richten op oude metalen, terwijl vanuit de Leidsekade in *nieuwe metalen* werd gehandeld.

Amsterdam, 26 November. S. Gobes, koopman in metalen te Amsterdam, Leidsekade 101 (zaak Prinsengracht 802). Rechter-commissaris: mr. J. L. M. Mackmann; curator: mr. F. M. Cohen.

Salomon Gobes ging eveneens failliet, 1925

Hem trof echter in 1925 hetzelfde lot als zijn neven twee jaar eerder overkwam: in december ging Salomon failliet. Men kan zich afvragen of het faillissement van zijn neven ook hem in de problemen had gebracht – het is uiteraard allerminst uitgesloten dat zij zakelijke banden hadden. Salomon en zijn gezin verhuisden kort daarop naar Antwerpen, maar in 1927 kwam hij alleen terug, samen met Grietje van Esso, met wie hij ging samenwonen. Zij zou een hoofdrol in de voortzetting van de firma Gobes gaan spelen. Pas veel later werd de firma S. Gobes, *handel in metalen*, officieel uit het Handelsregister geschrapt. Eerst werd de opheffing van zijn faillissement opgetekend, in december 1936; in januari van het jaar daarop hief men de firma in de boeken op, wat in werkelijkheid al tien jaar eerder was gebeurd. Intussen was alweer een nieuw bedrijf opgestart: vanaf 1927 was aan de Zwanenburgwal 94, tussen de Staalstraat en de Amstel, *de Metaal- en gummihandel* voorheen S. Gobes gehuisvest. Salomon was geen eigenaar meer: de firma was het eigendom van Grietje, met wie hij in 1933 na zijn scheiding trouwde; Salomon werd gevolmachtigde. Omdat zij op huwelijkse voorwaarden waren getrouwd bleef de onderneming in handen van de echtgenote. In het Bevolkingsregister stond Salomon zelfs als magazijnbediende vermeld. In 1935 werd firma verplaatst naar de Amstel 15 en kort nadien ging het echtpaar daarnaast wonen, in het hoekhuis met de Groenburgwal. Eind 1939 werd het bedrijf opgeheven. Dat moet er mee te maken hebben gehad dat in oktober van dat jaar door Grietje van Esso een nieuw bedrijf werd opgericht, waarin zij een meerderheidsbelang had: *de N.V. Metaal- en Gummihandel* voorheen S. Gobes. De naamloze vennootschap was nog aan de Amstel gevestigd, tussen de Staalstraat en de Raamgracht. Sal Gobes ondersteunde zijn vrouw bij de notaris ter gelegenheid van deze doorstart. Per diezelfde oprichting werd een directeur aangesteld, die een minderheidsbelang kreeg.¹³ Deze directeur werd een jaar later al vervangen door Isaac Gomperts. In 1942 dwong de bezetter de Joodse leiding uit de N.V. te treden en er werd een *Verwalter* aangesteld. Sal en Grietje zouden de oorlog niet overleven. Na W.O.-II zette Isaac Gomperts de vennootschap voort, die vanaf toen aan de Zwanenburgwal 62 te vinden was. Dit adres was goed vindbaar, want in de gracht voor het bedrijfspand lagen de schuiften met oude metalen te dobberen.

De overgang naar B.J. Nijkerk¹⁴

Men kan er zeker van zijn dat het bedrijf vanaf 1954 deel uitmaakte van het Nijkerkconcern, omdat leidinggevend van die onderneming het management van de N.V. Gobes overnamen. In 1955 werd de firmanaam veranderd: *N.V. Metaalhandel Gobes*. Fred Nijkerk, de laatste directeur van B.J. Nijkerk, bezocht de vestiging Gobes in de jaren zestig van de vorige eeuw wekelijks.¹⁵

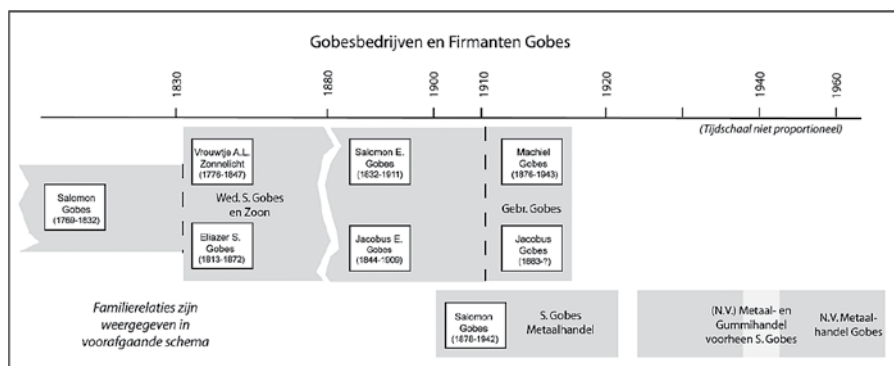
METAAL- EN GUMMIHANDEL V.H.S. GOBES N.V.

Het stempel van de N.V. Gobes na 1945

Na de verkoop van de firma Nijkerk, aan de V.U.I.J. (een volle Hoogovensdochter), ging Gobes mee en in 1973 werd de zetel van het bedrijf naar Utrecht verplaatst, iets wat niet verbazend is wanneer men weet dat V.U.I.J. staat voor *Vereenigde Utrechtse IJzerhandel*. Vanaf dat moment is de naam Gobes verdwenen.

De rol van de familie Gobes in hun laatste onderneming was aan het begin van de Tweede Wereldoorlog al ten einde gekomen en nu was ook hun naam uit het bedrijfsleven verdwenen, ook al heeft die voortbestaan tot nagenoeg het laatste kwart van de twintigste eeuw.

Hiermee eindigt de serie artikelen over Marianne, Schoontje en Duifje, de IJzerzusters Sturkop, althans over de bedrijven, die hun echtgenoten, schoonfamilie en nakomelingen zo intens bezig hielden. Het lijkt erop dat hun ouders Koopman Alexander Sturkop en Hannaatje Mozes de Hond nog een deel van de maatschappelijke groei van hun dochters hebben kunnen meemaken. Van Raap, Nijkerk en Gobes, de bedrijven die door hun echtgenoten werden bestierd, hebben lang voortbestaan, maar zijn ten slotte toch onderwerp van ondernemingsgenealogie geworden.



Noten

- 1 Er is geen uitputtende bronvermelding in deze aflevering en de vorige opgenomen. Op verzoek kan die door de auteur worden verstrekt.
- 2 Marianne Koopman Sturkop wordt in de Burgerlijke Stand en het Bevolkingsregister (bijna) altijd Sturekop genoemd, een spellingsvariant van de in 1811 aangenomen

familienaam Sturrekop. Haar broer Alexander, na haar de oudste in hun ouderlijk gezin, bleef gedurende zijn leven officieel Sturrekop heten. Diens drie kinderen bleven tot aan hun overlijden in de twintigste eeuw zo heten, hoewel op de grafzerk de achternaam van Koopman, de zoon van Alexander, als Sturkop wordt gespeld. De acht kinderen die na hen ter wereld kwamen heetten van meet af aan Sturkop.

- 3 Er leefden in Amsterdam nogal wat naamgenoten Gobes en er zijn minstens twee vertakkingen te herkennen, van wie de onderlinge verwantschap niet door de schrijver kon worden vastgesteld, ook niet na overleg met vertegenwoordigers van 'de andere tak'.
- 4 Hoewel het niets met de geschiedenis van de bedrijven te maken heeft: Jacobus werd naar zijn grootvader Koopman Alexander Sturkop vernoemd. De voornaam Koopman is al in de familie sinds de oudst bekende voorvader en leeft voort tot op de dag van vandaag; de schrijver van dit artikel heet Jacobus.
- 5 Grietje Content was een dochter van Marianne's zus Judic.
- 6 Er waren wel meer kleinzoons van Eliazer Salomon Gobes en Marianne Koopman Sturkop, die de zaak hadden kunnen voortzetten. Maar de oudste zoons van Salomon Eliazer en Jacobus Eliazer, die overigens beiden Lodewijk Gobes heetten, verdienden hun brood op een andere manier. De oudste Lodewijk (zoon van Salomon Eliazer) was diamantklover, een beroep dat men niet snel vaarwel zou zeggen en de jongste (zoon van Jacobus Eliazer) werd, na functies in de Amsterdamse haven, havenmeester in Nederlands Oost-Indië.
- 7 Fred Nijkerk (zie aflevering 2 in deze serie) kende de firma Enthoven als metaalbedrijf.
- 8 Rechtbankarchieven, toegangsnummer 200, Noordhollands Archief te Haarlem.
- 9 Kennelijk waren de beide panden in de Sint Antoniesbreestraat toen al hun eigendom niet meer. Hun vaders hadden bij hun dood elk nog de helft ervan als erfgoed nagelaten. Waren ze al verkocht om het naderende bankroet tegen te gaan?
- 10 De nog jonge Belgische vestiging van B.J. Nijkerk stond in die jaren onder leiding van Bob Nijkerk. Niet vreemd dat hij twee jaar eerder zijn achterneef Jacobus Gobes een ansichtkaart stuurde. De firma Nijkerk kwam uitvoerig aan de orde in aflevering 2 van deze serie.
- 11 De familie Nijkerk herinnert zich Kootje Gobes. Er is in de Amsterdamse archieven slechts één Jacobus Gobes terug te vinden en gezien de familierelatie moet hij deze Kootje wel zijn. Hij was ongeveer 1m 55 en hij had een prachtig zilveren puntbaardje. Kootje woonde in Brussel. Anekdote: met zijn lidmaatschapskaart van de synagoge in de hand blufte hij zich langs de wacht van het Koninklijk Paleis te Brussel en wist samen met Bob Nijkerk door te dringen naar een receptie van het Corps Diplomatique, bij koning Leopold.
- 12 Naast de gangbare bronnen zoals het Bevolkingsregister is gebruik gemaakt van woningboeken en adres- en telefoonboeken.
- 13 Het kan zijn dat de firma B.J. Nijkerk, via deze directeur en diens aandeel, al in dat jaar 1939 deelnam in de N.V. Gobes.
- 14 Zie *Misjopge* jaargang 22 (2009), nummer 2: de firma B.J. Nijkerk.
- 15 Wederom met dank aan Fred Nijkerk, die zijn persoonlijke herinneringen deelde voor dit artikel.